

Лекція № 1

Психологія конфлікту як фундаментальна складова конфліктології

Мета: дати поняття студентам про психологію конфлікту як фундаментальну складову конфліктології, познайомити з класифікацією, функціями конфліктів, об'єктом та предметом вивчення психології конфлікту. Забезпечити засвоєння розуміння взаємозв'язків психології конфлікту з психологічними дисциплінами. Розвивати аналітичне мислення та понятійний апарат здобувачів фахової передвищої освіти з навчальної дисципліни «Психологія конфлікту». Виховувати професійну культуру студентів: бажання використовувати конфліктологічні знання у професійній діяльності.

Мотивація мети: знайомство з психологією конфлікту як фундаментальною складовою конфліктології сприяє формуванню розуміння студентами базових понять», а також змісту самої навчальної дисципліни «Психологія конфлікту».

План

1. Поняття, класифікація та функції конфліктів.
2. Конфліктологія – інтегративна галузь наукових знань про конфлікт.
3. Об'єкт, предмет психології конфлікту. Взаємозв'язки психології конфлікту з психологічними дисциплінами.

Література

1. Долинська Л.В. Психологія конфлікту: навч. посіб./Л.В. Долинська, Л.П. Матяш-Заяц. – К.: Каравела, 2010. – с. 7-23.
2. Ложкін Г.В. Психологія конфлікту: теорія і сучасна практика: Навч. посіб./ Г.В. Ложкін, Н.І. Пов'якель. – К.: ВД «Професіонал», 2006. – с. 12-36, 54-61.
3. Дуткевич Т.В. Конфліктологія з основами психології управління: Навч. посіб./ Т.В. Дуткевич. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 456 с.
4. Калаур С.М. Соціальна конфліктологія: Навч. посіб./С.М. Калаур, З.З. Фалинська. – Тернопіль: Астон, 2010. – 360 с.
5. Русинка І.І. Конфліктологія. Психотехнології запобігання і управління конфліктами: Навч. посіб./І.І. Русинка. – К.: ВД «Професіонал», 2007. – 332с.

Ключові слова: конфлікт, конфліктологія, психологія конфлікту.

Засоби навчання: опорні схеми з теми лекції, Moodle, Padlet, відеоролики з конфліктними ситуаціями.

Домашнє завдання:

- опрацювати лекцію 1;
- законспектувати передумови формування конфліктологічних ідей - Долинська Л.В. Психологія конфлікту: Навч. посіб./Л.В. Долинська, Л.П. Матяш-Заяц. – К.: Каравела, 2010. – с. 7-23.

https://pidru4niki.com/18940106/psihologiya/problema_vivchennya_konfliktiv_su_chasnomu_etapi_rozvitku_psihologiyi

- пройти тест 1 «Психологія конфлікту як фундаментальна складова конфліктології» в Moodle.

Питання та завдання для самоконтролю

1. Дати характеристику науковій категорії «конфлікт».
2. Перелічіть типи конфліктів і надайте їхню характеристику.
3. Перелічіть функції конфліктів.
4. Як ви ставитесь до конфліктів?
5. Чи актуальною є проблема конфліктів для сучасної науки? Дати обґрунтовану відповідь.
6. Що є об'єктом і предметом конфліктології?
7. Що є об'єктом і предметом психології конфліктів?
8. Охарактеризуйте взаємозв'язки психології конфлікту з іншими дисциплінами.

Конфлікти є невід'ємною складовою людського життя, вони відіграють значну роль як у розвитку окремої особистості, так і у розвитку суспільства. Людство за історію свого існування накопичило колосальний досвід життя і виживання у конфліктах. Науковий аналіз і узагальнення цього досвіду привели до виникнення і становлення нової міждисциплінарної та інтеграційної галузі знань про конфлікти, засоби їх аналізу і регулювання – конфліктології та її фундаментальної складової – психології конфлікту.

Вивчення курсу «психологія конфлікту» дасть змогу:

- будувати конструктивні міжособистісні стосунки на ґрунті усвідомлення власних бажань, вчинків, цілей та умінь слухати інших;
- уникати деструктивних конфліктів;
- застосовувати психологічні засоби прогнозування, діагностики, запобігання конфліктам та розв'язання їх.
- здійснювати психологічне посередництво у переговорному процесі.

1. Поняття, класифікація та функція конфліктів

Поняття «конфлікт»

Слово **конфлікт** походить від латинського «**conflictus**» – зіткнення . У повсякденному житті слово «конфлікт» ми застосовуємо до широкого кола явищ: від збройних сутичок і протистояння різних соціальних груп до службових або подружніх розходжень, це сварка бійка, суперечка

Наукове значення конфлікту

1. Стан відкритої боротьби, війна, битва.

2. Стан дисгармонії у стосунках між людьми ідеями і стосунками; зіткнення протилежностей. 3. Психічна боротьба між взаємовиключними можливостями. 4. Протиборство героїв у творах художньої літератури, кіно. 5. Економічна напруга внаслідок непримиренності внутрішніх настанов з вимогами ситуації. 6. Суперечність яку людина сприймає як значущу життєву проблему, що вимагає свого розв'язання і викликає активність щодо подолання. 7. Зіткнення протилежно направлених цілей, інтересів, позицій, думок, або поглядів опонентів, або суб'єктів взаємодії. 8. Зіткнення двох або більше різнонаправлених сил з метою реалізації їх інтересів умовах протидії.	
Г.В. Ложкін	Н.І. Пов'якель
Конфлікт – це зіткнення різноспрямованих сил (цінностей, інтересів, поглядів, цілей, позицій) суб'єктів взаємодії	

Класифікація конфліктів

Класифікація – це науковий метод, який полягає у роз'єднанні всієї множини об'єктів та наступному їхньому об'єднанні у групи на основі якоїсь ознаки. Ознака, наявність, відсутність чи міра вираженості якої є критерієм віднесення об'єкта до тієї чи іншої групи, називається основою для класифікації. Класифікацію, в основу якої покладено суттєву ознаку конфлікту, називають типологією.	
↓	
Ознака	Види
За складом і кількістю конфліктуючих сторін	Внутрішньоособистісні, міжособистісні, особистісно-групові, міжгрупові, міжколективні, міжпартійні, міждержавні, міжнаціональні та інші.
За проблемно-діяльнісною ознакою	Управлінські, сімейні, педагогічні, політичні, економічні, виробничі, побутові, трудові, та ін.
За часом протікання	Гострі і хронічні, швидкоплинні і довготривалі, мляві.
Залежно від типу суперечності	Ті, що виникли в наслідок антагоністичної суперечності і ті, що виникли в наслідок неантагоністичної суперечності.
Залежно від типу інтенсивності	Низької інтенсивності(відбувається у формі суперечки), середньої інтенсивності, високої інтенсивності.
За градацією потреб	Ресурсний конфлікт: об'єктом задоволення потреб є ресурси, задовольняються матеріальні потреби.

	Статусно-рольовий конфлікт: об'єктом задоволення потреб виступає статус у групі, роль у міжособистісних стосунках, задовольняються соціальні потреби. Конфлікт через ідеї, норми та принципи: об'єктом задоволення потреб є ідеї, норми та принципи. Задовольняються духовні потреби.
За службово-комунікативною спрямованістю взаємодій	«Вертикальні» – між різними ієрархічними рівнями; «Горизонтальні» – між рівними за службовим становищем співробітниками.
З функціонального погляду	Конструктивні; деструктивні, до яких належать: закономірні, яких не можна уникнути, необхідні, вимушені. Функціонально невиправдані.
У динамічному аспекті	Стихійні. Заплановані: спровоковані, ініціативні.
За кількома ознаками	Соціально – побутові, сімейно – побутові, соціально-психологічні, емоційні, психолого-педагогічні. Конфлікти належності, які виникають через подвійну належність індивідів.

Функції конфліктів (Г.В. Ложкін, Н.І. Пов'якель)

Конструктивні (позитивні)	• Регулятивно-розвивальна функція – конфлікт не дає застигнути, окостеніти, штовхає до змін і розвитку, відкриває дорогу інноваціям, здатним удосконалити і стабілізувати внутрішній світ, відносини, систему.• Інформаційно-об'єднувальна функція – в ході конфлікту люди краще пізнають себе і один одного, конфлікт стимулює рефлексію і розуміння.• Функція об'єднання і структуризації – конфлікт сприяє структуризації соціальних груп, створенню організацій, об'єднанню груп і колективів.• Функція стимулювання активності – конфлікт стимулює активність людей, знімає «синдром покірності».• Функція стимулювання особистісного зростання – конфлікт стимулює розвиток особистості, зростання відчуття відповідальності, усвідомлення власної значущості, може посприяти самопізнанню та самореалізації.• Психотерапевтична і полегшувальна функція – конфлікт (за умови його відкритого і конструктивного врегулювання) знімає приховану напруженість, дискомфорт і хронічні непорозуміння, дає їм вихід.• Діагностична і пояснювальна функція – іноді корисно спровокувати конфлікт, щоб прояснити обставини і зрозуміти стан справ, у виникаючих в конфліктах критичних ситуаціях виявляються непомітні до цього позитивні риси і недоліки людей, створюються умови для розвитку особи і формування лідерів та ін.
Деструктивні (негативні)	• Становлення стереотипів і руйнівальних форм самореалізації особистості шляхом маніпулятивного самоутвердження і досягнення бажаного шляхом використання інших.• Погіршення психологічного клімату в колективах і руйнування міжособистісних відносин.• Зниження привабливості праці і, як наслідок, зниження продуктивності праці.• Неадекватність, перш за все в сприйнятті, непорозумінні та ін.• Виникнення неадекватних психологічних захистів.• Зниження співпраці і зменшення можливості партнерства в ході конфлікту і після нього.• Зростання конфронтації, затягування людей в боротьбу і змушення їх прагнути більше перемоги, ніж вирішення проблем і пошуку кращих альтернатив.• Збільшення матеріальних і емоційних витрат на вирішення конфлікту.

2. Конфліктологія – інтегративна галузь наукових знань про конфлікт

Конфлікти існували завжди, з моменту появи людини і її взаємозв'язків з навколишнім світом. **Конфліктологія ж виникла зовсім недавно, у другій половині ХХ століття.**

Становлення конфліктології пов'язане з практикою керування суспільними та груповими відносинами, зумовлене насамперед високою суспільною потребою у пізнанні конфліктів та способів їхнього врегулювання.

Значення конфліктології як самостійної та орієнтованої на практику інтегративної та міждисциплінарної галузі знань постійно зростає. Це зумовлено тим, що вона допомагає прогнозувати та попереджувати серйозні соціальні потрясіння, знижувати їхню гостроту, розв'язувати суперечності, які виникають між людьми.

Конфліктологія – це міждисциплінарна, інтегративна галузь наукових знань, яка вивчає теорію і практику попередження і розв'язання конфліктів.

Об'єкт конфліктології – конфлікти різного рівня, тобто усі прояви конфліктної соціальної взаємодії у сучасному світі.

Предмет конфліктології – загальні закономірності виникнення, розвитку і розв'язування конфліктів.

Загальна конфліктологія – виникнення і розвитку конфліктної ситуації, вимірювання ступеню розвитку конфлікту, можливі шляхи цілеспрямованого впливу на конфліктну ситуацію.

Галузеві або спеціальні напрями конфліктології: педагогічні, психологічні, філософські, соціологічні, політичні та інші.

З погляду філософії конфліктологія – це область наукових знань про шляхи і способи передбачення, попередження і подолання суперечностей в житті суспільства, держави.

З погляду соціології конфліктологія – це область наукових знань про граничний випадок загострення соціальних суперечностей, в якому стикаються різні соціальні спільності.

З погляду педагогіки конфліктологія – це область наукових психолого-педагогічних знань про шляхи, способи і засоби передбачення, попередження і подолання суперечностей, що виникають в навчально-виховному процесі.

З медичної і психофізіологічної точки зору конфліктологія – це область наукових знань, присвячена психогігієні відносин між людьми, психопрофілактиці і корекції відхилень в їх психосоматичному статусі, породжених конфліктом.

З погляду психології – новий напрям «Психологія конфлікту».

3. Об'єкт, предмет психології конфлікту. Взаємозв'язки психології конфлікту з психологічними дисциплінами.

Психологія конфлікту – фундаментальна складова конфліктології, базова система психологічних знань про діагностику, профілактику і корекцію конфліктів, про психологічні методи аналізу і регулювання конфліктів.	
Об'єкт – внутрішньоособистісні, міжособистісні, міжгрупові і внутрішньогрупові конфлікти та конфлікти в різних сферах взаємодії людей (сімейні, в організаціях, у педагогічній взаємодії та ін.).	Предмет – психологічні закономірності виникнення, розвитку, діагностики, профілактики та управління конфліктами.
Становлення психології конфлікту відбувається на базі з урахуванням досягнень загальної, соціальної, інженерної, економічної, педагогічної, військової психології, психології управління, психології особистості, психології праці, психології політики та ін.	
Загальна психологія вивчає загальні, універсальні принципи і методи дослідження, а також акумулює в собі базові теорії. Особливу цінність мають положення, що стосуються характеру, темпераменту, функціонування психічних процесів людини. Соціальна психологія розглядає суперечності інтересів, поглядів, соціальних установок, що виникають між людьми. Інженерна психологія досліджує феномен конфлікту при розгляді групової діяльності в системах «людина-машина». Конфліктогенними чинниками виступають явища психологічної несумісності оператора в умовах СЛМ. Економічна психологія аналізує конфліктогенні ситуації, що викликаються перетворенням економіки виробничих процесів, руйнуванням стереотипів виробничих відносин в психологічному і конкретно-діяльнісному опорі нововведенням. Педагогічна психологія розглядає конфлікти в педагогічній діяльності між школярами, педагогами та батьками. В колі поглядів психології управління виявляються руйнівні конфлікти, що дезорієнтують нормальний хід комунікацій трудових колективів, і груп на виробництві. Психологія особистості забезпечує психологію конфлікту своїми знаннями, узагальненнями і міркуваннями щодо таких функціональних характеристик особистості, як самосвідомість, самооцінка, образ «Я», життєвий шлях. Військова психологія звертається до аналізу конфліктів при розгляді суб'єктивних чинників взаємостосунків рядового і командного складу у військових підрозділах.	

Висновок: у сучасному світі кожен фахівець мусить мати знання, які дадуть йому можливість у професійній діяльності успішно працювати з конфліктами.